

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2025. № 2.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.2.64>

УДК 338.48-14

*А. В. Коротєєва,
к. е. н., доцент, доцент кафедри туризму,
документних та міжкультурних комунікацій,
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»
ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-1212-066X>
Л. В. Танська,
к. культурології, завідувач кафедри туризму,
документних та міжкультурних комунікацій,
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»
ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-7607-4688>*

ВИКЛИКИ ВІДНОВЛЕННЯ СВІТОВОГО ТУРИСТИЧНОГО РИНКУ: ОВЕРТУРИЗМ ТА ІНКЛЮЗИВНИЙ ТУРИЗМ

*A. Korotieieva,
PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Tourism,
Documentary and Intercultural Communications,
Open International University of Human Development “Ukraine”
L. Tanska
PhD in Cultural Science, Head of the Department of Tourism,
Documentary and Intercultural Communications,
Open International University of Human Development «Ukraine»*

CHALLENGES OF RECOVERY OF WORLD TOURISM: OVERTOURISM AND INCLUSIVE TOURISM

У даній статті досліджено сутність категорій «овертуризм», інклюзивний та соціально-реабілітаційний туризм. Відновлення даних видів туризму після світової туристичної кризи, виявило нові тенденції розвитку. Серед них - поширення доступного, інклюзивно - реабілітаційного туризму, та шляхи протистояння викликам овертуризму. В статті розкриті закономірності процесів відновлення туристичної сфери в після епідеміологічний період, такі як, надмірний тиск овертуризму на туристично-рекреаційний потенціал країн світу; нерівномірність у досягненні докризових показників розвитку туризму в умовах світової глобалізації; шляхи адаптація туристичної пропозиції до потреб туристів, які мають інвалідність, з метою забезпечення доступності, безбар'єрності в туристичній сфері та створення умов соціалізації осіб, які мають інвалідність, впродовж життя завдяки відпочинку та реабілітації.

The article examines the essence of the category «overtourism», «inclusive and social rehabilitation tourism». The recovery of tourism after the global tourism crisis revealed new development trends. Among them the spread of accessible inclusive and rehabilitation tourism and ways of confronting the challenges of overtourism. The article reveals the regularities of the processes of restoration of the tourism sphere in the post-epidemiological period, such as: excessive pressure of overtourism on the tourism and recreational potential of the countries of the world; unevenness in achieving pre-crisis indicators of tourism development in the conditions of world globalization; ways of adapting the tourist offer to the needs of tourists with disabilities in order to ensure accessibility and barrier-free tourism and creating conditions for the socialization of persons with disabilities throughout life through rest and rehabilitation.

The recovery of global tourism is taking place under conditions of intensified globalization processes in the world, affecting political, economic, cultural, and social spheres. In particular, the growth of international tourist flows significantly strengthens global interconnections between countries.

The key instruments facilitating further globalization in the tourism sector include: policies to simplify border-crossing procedures and establish visa-free zones; improvement of transport infrastructure and the rapid expansion of low-cost airline services in the aviation market, making air travel financially accessible to a wide range of consumers; adherence by countries to international standards of tourism service quality, ensuring expected comfort for travelers; government policies aimed at promoting competitive national tourism offerings and developing domestic tourism.

Under the influence of these instruments, the recreational component of global tourism is also changing due to: the continuous expansion of tourism offerings; the emergence and development of relatively new types of tourism, such as ecological, inclusive, social-rehabilitation tourism, and virtual tourism, which cater to the needs of different consumer categories; the expansion of geographic travel destinations and the promotion of underappreciated tourism regions; countries adopting sustainable tourism strategies and increasing environmental awareness among tourism market participants, both from the supply and demand sides.

Ключові слова: *відновлення світового туристичного ринку; глобалізаційні процеси; овертуризм, інклюзивний туризм, соціально-реабілітаційний туризм, світовий туризм.*

Keywords: *recovery of the global tourism market, globalization processes,*

Постановка проблеми. Під час війни в Україні особливого значення набувають процеси відновлення світового та національних туристичних ринків за умов формування значного попиту на оздоровчі, інклюзивно-реабілітаційні туристичні послуги і необхідності соціалізації захисників та захисниць, які повертаються з фронтів. Процеси розбудови світового туризму після кризи спричиненої пандемією розгортаються з урахуванням нерівномірності відновлення міжнародного туризму та специфіки

національних, регіональних туристичних ринків та супроводжуються виникненням проблем овертуризму, що потребують державного регулювання і протистояння тенденції падіння доступності, якості туристичного обслуговування. Інклюзивно- реабілітаційні тури пов'язують не тільки з доступністю в сфері гостинності, але й з підвищенням якості запропонованих туристичних послуг широкому колу споживачів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В наукових працях як вітчизняних, так і зарубіжних фахівців А. Аппельт, О.В. Аріон, О.О. Бейдик, Н.В. Барної, В.Г. Герасименко, А.І. Доценко, В.Ф. Кифяк, В.С. Ковешнікової, М.І. Колосінської, О.Д. Король, М.П. Мальської, І.П. Мандрика висвітлено різні підходи до класифікації країн за їх особливостями інфраструктури сфери гостинності, за популярними, перспективними видами туризму в світі та в Україні. Водночас окремі аспекти, зокрема, вплив глобалізаційних процесів, овертуризму, поява специфічних видів туристичних послуг, сезонних змін та специфіки мотивації туристів у різних регіонах світу, потребують подальшого вивчення. Такий аналіз дозволяє не лише краще використовувати переваги національних особливостей туристичного ринку, але й накреслити ефективні шляхи інтеграційних процесів у світовому туризмі.

Формування цілей статті. Дослідження напрацьованого країнами світу досвіду відновлення туристичної галузі національних економік в післякризовий період; узагальнення методів регулювання овертуризму на державному рівні та на рівні місцевого самоврядування; характеристика інклюзивного та соціально-реабілітаційного туризму як актуального, специфічного виду туристичних послуг в Україні та світі.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Відновлення світового туризму відбувається в умовах посилення глобалізаційних процесів в світі, в політичній, економічній, культурній, соціальній сферах. Зокрема, зростання міжнародних туристичних потоків спричиняє значне посилення глобальних взаємозв'язків між країнами.

Інструментами сприяння подальшому розвитку глобалізації в туристичній сфері стають: політика спростування умов перетину кордонів та створення безвізових зон; удосконалення транспортної інфраструктури та стрімке зростання присутності на ринках авіап перевезень дешевих послуг лоукостів, що робить перельоти фінансово доступними широкому колу споживачів; дотримання країнами міжнародних стандартів якості туристичного обслуговування, що забезпечують подорожуючим очікуваний комфорт; державна політика щодо просування конкурентної національної туристичної пропозиції та розвитку внутрішнього туризму. Під впливом цих інструментів змінюється і рекреаційна компонента світового туризму внаслідок: постійного розширення асортименту туристичної пропозиції; появи і розвитку відносно нових видів туризму, таких як екологічний, інклюзивний, соціально-реабілітаційний туризм, віртуальний туризм, котрі враховують потреби різних категорій споживачів; розширення географічних напрямків та популяризація туристичних регіонів з недооціненим потенціалом; вибору країнами стратегії сталого туризму та зростання екологічної свідомості суб'єктів туристичного ринку як з боку пропозиції, так і з позицій споживачів. Також ключовим для сталого розвитку міжнародного туризму стає поява сучасних викликів, котрі характерні для етапу відбудови після кризового туризму у багатьох країнах. Серед них, перенасичення туристами певних туристичних регіонів та руйнування внаслідок перенавантаження природньо-культурної спадщини; пошук шляхів запровадження міжнародних стандартів якості обслуговування в сфері гостинності; безпека туристів та бізнесу в туризмі; адаптивність до технологічних інновацій та інноваційного управління в туристичній сфері.

Світовий туристичний ринок після міжнародної туристичної кризи двадцятих років двадцять першого століття відновлюється нерівномірно та поступово стикається з новими викликами та загрозами. В країнах європейського туристичного регіону в 2022 році розпочалося відновлення міжнародних подорожей на фоні досягнення критичної кількості

вакцинованого населення в країнах світу і формування світового колективного імунітету. В 2023 році на міжнародному туристичному ринку почав формуватися надлишковий, відкладений через закриті кордони, та фінансово забезпечений попит, що надмірно тиснув на традиційну для високих сезонів туристичну пропозицію в країнах та на островах середземноморського регіону. Девізом цього процесу стало гасло «Надолужити втрачене» та отримати від подорожей максимальне задоволення. До основних масових мотивів подорожей слід віднести: тури за оздоровленням, для зустрічі з членами сім'ї та друзями, за новими враженнями про історично- культурну спадщину різних країн. Європейська Туристична Комісія в четвертому кварталі 2023 року зафіксувала майже аналогічний докризовому рівню потік іноземних туристів до країн Європи. В 2024 році відновлювальні процеси міжнародного туристичного ринку характеризуються нерівномірністю. Зокрема, туристичні потоки з з магістральних країн до Європи відроджуються повільно; війна в Україні , закритий повітряний простір спричинили загрози безпечному відпочинку в Польщі, країнах Балтії та інших країнах , з якими межує Україна.

За даними UNWTO світовий туристичний ринок демонструє стійке відновлення та тенденції зростання в 2023 – 2024 роках. Зокрема, за підсумками 2023 року глобальний туризм досягнув 80-95% допандемічного рівня, а туристичні регіони Європи, Північної Африки, Середземномор'я вийшли на показники рівня 2019 року. Найбільший приріст туристичних потоків очікувався в Азійсько-Тихоокеанському регіоні внаслідок відновлення туристичних потоків з Китаю. [1] Очікуваний економічний вплив світового туризму оцінюють в \$11,1 трлн., що складає 10% світового ВВП та пов'язують зі створенням близько 348 мільйонів робочих місць в туризмі та пов'язаних галузях світової економіки. [2]

В період відновлення зростає вага та популярність внутрішнього туризму та короткотривалих спонтанних подорожей «останньої миті» через суттєву невизначеність майбутнього та високу інфляцію кризових економік. Така

специфіка спричинила посилення попиту на фінансову компоненту у туристичних послугах щодо страхування від пандемічних захворювань та використання мультивалютних платіжних рішень та гнучких фінансових інструментів.

Повернення світового туристичного ринку до стабільного зростання значною мірою залежить від національної економічної ситуації та глобальних змін, тенденцій у сукупному попиті на туристичні послуги. Серед них, виклики геополітичної ситуації – війна в Україні, Ізраїлі, політична напруга між Китаєм та Заходом; економічні аспекти – рецесії, інфляція, значні коливання валютних курсів негативно впливають на готовність туристів до подорожей, також стрімко зростають ціни на авіаквитки та проживання в готелях; кліматичні зміни – екстремальні погодні умови впливають на доступність певних туристичних напрямків у високі сезони; можливість нових спалахів пандемії, хоча за даними МООЗ в світі вже сформовано критичний імунітет до COVID -19, але загроза появи і розповсюдження нових або мутуючих вірусів залишається.

Український туристичний ринок як частина світового туризму схожими шляхами оговтувався від туристичної кризи спричиненої пандемією,. Так, суб'єкти туристичної пропозиції долали наслідки карантинних обмежень, таких як: необхідність наявності сертифікату про вакцинацію для подорожей, закриті аеропорти, спорожнілі готелі, вимога дотримання соціальної дистанції в закладах гостинності та транспорті, падіння попиту на туристичні послуги, - завдяки створенню сприятливих умов для відновлення внутрішнього туризму, введення податкових канікул для туристичного бізнесу. Але повномасштабне вторгнення 2022 року завдало сильного удару всій українській економіці і туристичному ринку зокрема. Негативний вплив проявився через, по-перше, руйнування чи знищення природньо-культурного, історичного туристичного потенціалу; по-друге, банкрутства в сфері гостинності; по-третє, масовий відтік жінок з дітьми у пошуку тимчасового притулку до інших країн. Кожен військовий рік

приносить прямі втрати – життя захисників та захисниць - та негативні наслідки. За оцінками експертів та представників урядових структур загальні втрати склали близько 30% української економіки та 3.5 млн. робочих місць; збитки нанесені до кінця 2024 року оцінили в понад 2,2 трлн. грн.; утворилося 750 тис. тонн відходів руйнацій; забруднено понад 30 млн. га вітчизняних територій; через міни та снаряди потенційно недоступні сотні тисяч кілометрів ландшафтів. Одночасно відбуваються процеси повернення до використання в звичних умовах деокупованих та відновлених територій, в 2023 році їх повернули понад 200 тис. га. Головним результатом трьох років протистояння України агресії Росії, на думку прем'єр –міністра України Д. Шмигала, стали стійкість, адаптивність та вчасні оперативні відгуки української економіки на численні воєнні виклики.[3]

Адаптація українського туризму до умов війни передбачає урахування, перш за все, потреб безпеки перебування, наявності бомбосховищ та автономного, безперебійного енергозабезпечення, а також налаштування на відмінні від мирних часів формати туристичного обслуговування. Сфера гостинності орієнтується не на зарубіжних туристів, а на прийом закордонних дипломатів, журналістів, що акредитовані у світових виданнях, громадських активістів, та волонтерів та «воєнних туристів», які хочуть побачити жахи війни в Україні на власні очі і формують попит на послуги меморіального туризму. Частково відновлюється і внутрішній туризм, де популярністю серед українців для сімейного відпочинку користуються відносно безпечні західні регіони України. Попри воєнні виклики сьогодення спостерігається зростання показників податкових надходжень від туристичної сфери. Так, відповідно до даних ДАРТ та Управління туризму та промоцій Київської міської державної адміністрації за перше півріччя 2024 року зафіксовано надходжень до бюджетів країни – 1 251 030,8 тис. грн., що на 15% більше, ніж в 2021 році; на 39% - ніж в 2022 році; на 55% - ніж в 2023 році. При цьому надходження до ДБ від внутрішнього туризму в цей період склали 616 291,4 тис. грн., що на 2% менше,

ніж в 2021 році; на 14% - більше, ніж 2022 році; на 61% більше, ніж в 2023 році. За три квартали 2024 року до бюджетів громад надійшло туристичного збору – 173 млн. грн., що на 21% перебільшив торішній показник [4]. Спостерігається нерівномірність у відновленні внутрішнього туризму. Користується попитом відпочинок в Чернівецькій, Львівській та Закарпатській областях, водночас, в силу об'єктивних причин ще відчутне падіння туристичних доходів на Одещині, Миколаївщині, Херсонщині.

Викликами для туристів стали кліматичні температурні піки та овертуризм, що викликали соціальні протести місцевого населення і потребували від держав та місцевої влади регуляторного впливу на стан туристичного ринку. Вже прогнозуються тренди в подорожах 2025 року, а саме, будуть користуватися попитом подорожі «за охолодженням» та альтернативні напрямки відпочинку – до міст і регіонів, де існує туристичний потенціал та розвинута туристична інфраструктура, але відсутня надмірна кількість туристів. Так, туристам радять подорожувати не до Парижу, а до Реймсу у Франції, замість Мілану до Брешіа в Італії, не до Барселони, а до Жирони в Іспанії. Також очікується популярність шопінг-турів; гастрономічного туризму; відпустки з дітьми до ностальгічних містечок власного дитинства; в пріоритеті буде High –Tech Travel або високотехнологічний відпочинок та на противагу йому «м'які подорожі» за простотою та спонтанністю.

В умовах відновлення світового туризму овертуризм генерує формування туристичних потоків понад можливості пропозицій локальних туристичних ринків та має небажані соціально-економічні наслідки, серед них: виникнення екологічних проблем, дефіцит доступних об'єктів туристичної інфраструктури, падіння якості туристичного обслуговування, руйнування пам'яток культурно-історичної та природньої спадщини та ускладнення умов життя для місцевих мешканців. Овертуризм супроводжується протестами місцевого населення проти зростання вартості життя, рівня цін на оренду житла, постійних черг до соціальних, банківських установ, закладів

харчування, громадського транспорту, труднодоступності пляжів та об'єктів сфери дозвілля.

Експерти в 2024 році вперше почали для досліджень проблем розвитку сталого туризму використовувати, так званий, «індекс надмірного туризму» - Overtourism Index – що враховує чотири критерії: щільність туристів на душу населення, щільність туристів на квадратний кілометр, сезонність попиту, зрілість стійкості туризму країни тимчасового перебування. Так, у високий літній сезон надмірний тиск овертуризму особливо відчувався в містах Іспанії, Італії, Франції, Португалії, Греції, Хорватії, на островах Кіпр та Маврикій. Лідером антирейтингу найбільш переповнених міст світу вважають Пхукет, де на одного місцевого жителя припадало влітку 2024 року 118 туристів.

Узагальнений досвід ефективних заходів держав та місцевої влади щодо обмеження та переорієнтації надмірних туристичних потоків до туристичних регіонів, що мають невикористаний потенціал і недобрендовані вже напрацьовано в багатьох країнах і представлено в таблиці 1.

Таким чином, соціально-специфічне явище – овертуризм - потребує контролю на державному рівні щодо обмеження, регулювання в часі та територіальної переорієнтації надмірних туристичних потоків, що не тільки ускладнюють життя місцевих жителів, спричиняють зростання цін на оренду житла, але й значною мірою впливають на доступність, універсальність туристичних послуг, обумовлюють зниження якості туристичного обслуговування.

Сучасну природу змін прийнято пов'язувати не тільки з досягненнями постійного науково-технічним прогресу, з циклічністю розвитку ринкових відносин, ще, зокрема, зі шляхами подолання наслідків світової туристичної кризи та появою і поширенням нових видів туристичних послуг, серед них - інклюзивно-реабілітаційний туризм, що спрямований на зростання доступності, безбар'єрності, універсальності та високу якість туристичних послуг.

**Таблиця 1. Заходи щодо регулювання овертуризму в країнах світу
(2023- 2025 р.р.)**

Країна, місто, регіон	Інструменти обмеження туристичних потоків	Напрямки переорієнтації надмірних туристичних потоків
Нідерланди - Амстердам	Заборона на вхід круїзних лайнерів до центральних каналів міста, на будівництво нових готелей; використання найвищого туристичного податку в Європі	Брендують переваги відпочинку в Південній Голландії, місто Лейден
Іспанія - Канарські острови	Обмеження на короткострокову оренду житла	Острів Кабо-Верде
Італія – озеро Комо Венеція Флоренція Чінкве-Терре Доломіти Сардинія Сицилійські острови	Введення плати за вхід Заборона входу круїзним лайнерам; обмеження кількості групи до 25 туристів; плата (5 EURO) за відвідування для одноденних туристів, кошти спрямуються на ремонт каналів, будівель Заборона здавати «нові» будинки в оренду. Бронювання часу і місця користування дорогою Via dell Amore. Бронювання для проїзду гірськими дорогами. Платний вхід на пляжі, попереднє бронювання. Заборона використання транспорту нерезидентами у високий сезон.	Озеро Лаго-Маджоре
Греція - Афіни	Введення додаткового кліматичного податку; обмеження на відвідування Акрополю; нагляд за дотриманням доступності на пляжах; введення додаткового збору в 20 EURO за відвідування островів Санторіні, Міконос.	Брендують острови Фолегандрос, Мілос
Іспанія – Барселона	Заборона входу круїзних лайнерів; використання збільшеного туристичного податку в високий сезон.	Валенсія, Жирона
Німеччина - Берлін	Через «неякісний туризм» підвищують ціни на проживання в готелях	Перерозподіляють потоки завдяки інформації на сайтах «VIZIT BERLIN», «GOING LOKAL»

«Туризм для всіх – просуваємо всезагальну доступність!» - це гасло UNWTO висунуло як лейтмотив Всесвітнього Дня туризму у вересні 2016 року. Доступний, інклюзивний, соціально-реабілітаційний туризм уможливорює для людей з інвалідністю під час відпочинку: набуття оздоровчого та реабілітаційного ефекту; використання нових соціальних контактів, отримання досвіду взаємодії у різних соціальних ролях; збільшення можливостей для рухової активності. Все це сприяє: соціалізації осіб з інвалідністю впродовж життя; зростанню їх фізичної та психічної стійкості, позитивного психоемоційного настрою; виконанню науково-пізнавальної функції туризму; розширенню уяви про національно-історичний та геокультурний простір; реалізації принципів екологічності та сталого розвитку, що безпосередньо впливає на інтелектуальне виховання та саморозвиток особи.

З сімдесятих років минулого століття, коли в міжнародному туризмі демократичних країн сформувався мейнстрімінг інвалідності, вже напрацьовано заходи що уможливлюють розвиток інклюзивно-реабілітаційного туризму. До них відносять: по-перше, розвиток систем інформування споживачів в інтернет просторі та соціальних мережах про доступні туристичні маршрути, карти доступності туристичних регіонів, історично-культурних об'єктів, готелів, театрів, музеїв, закладів харчування; по-друге, державну підтримку суб'єктів туристичного бізнесу під час кризи та туристичної активності населення з відносно невисоким рівнем доходів щодо формування пропозиції та попиту на послуги інклюзивного туризму; по-третє, реалізацію державних програм з розвитку безбар'єрного, універсального середовища для розвитку соціального туризму, доступного для осіб з інвалідністю і для всіх споживачів; по-четверте, створення спеціальної транспортної інфраструктури доступної для осіб з інвалідністю та розбудову чи реставрацію за принципами універсального дизайну туристичних об'єктів.

Інклюзивно-реабілітаційний туризм як особливий вид туристичної пропозиції надає право і створює можливості споживачу туристичної послуги в період відпочинку функціонувати незалежно, на рівних, з почуттям власної гідності завдяки універсалізації туристичних продуктів та забезпеченню доступності туристично-рекреаційного середовища. Як процес співпраці між учасниками туристичного ринку інклюзивний та соціально-реабілітаційний туризм передбачає реалізацію принципу доступності високоякісних туристичних послуг всім споживачам і, насамперед, людям з інвалідністю, включаючи мобільну, візуальну, слухову, когнітивну складові безбар'єрності в туризмі.

Європейський туристичний ринок, за оцінкою Європейської туристичної комісії, вже має біля 40% туристичних об'єктів, котрі доступні туристам з інвалідністю. Найуспішніші показники безбар'єрності в туризмі показали Швеція, Німеччина та Франція, де більше, ніж половина туристичних об'єктів відповідає стандартам доступності та універсального дизайну, а туристичні компанії пропонують доступні та адаптовані для туристів з різними нозологіями тури, екскурсійні спеціалізовані програми [5].

Трансформація суспільної свідомості та адаптація навколишнього природного середовища, туристичної інфраструктури, урбаністики міст до потреб осіб з інвалідністю реалізувалися з різною швидкістю та різними шляхами. На практиці сформувалися два основні напрямки розвитку інклюзивного туризму: перший - створення ефективної системи супроводу та адресної соціальної підтримки та опіки людей з інвалідністю в туристичній сфері, як в Швеції; другий є порівняно витратнішим – розвиток інфраструктури та технологічних рішень, що уможлиблювали максимальну самостійність у забезпеченні потреб туристів з інвалідністю, як в Німеччині.

Економічну доцільність розвитку інклюзивного туризму потрібно зв'язувати не тільки зі збільшенням попиту на доступні туристичні послуги, бо більше ніж 15% населення планети, за даними МООЗ на початку ХХІ, це - особи з особливими потребами, а й з організацією цілісної системи

туристичного обслуговування, що уможлиблює доступ для всіх без виключень туристів до якісного відпочинку та реабілітації, відновлення фізичних і духовних сил. Потреби маломобільних туристів та тих, хто має проблеми з зором, слухом, ментальним здоров'ям потрібно враховувати в туристичній діяльності за умов приєднання країни до реалізації цілей сталого розвитку в світовому туризмі.

Основні проблеми розвитку інклюзивного туризму пов'язані з пошуком джерел фінансування комплексних програм створення доступних туристичних дестинацій, низькою обізнаністю споживачів про наявні соціально-реабілітаційні проекти та універсальні туристичні продукти та нестачею спеціально підготовлених для роботи в інклюзивному середовищі фахівців.

В Україні реалізація Національної стратегії щодо створення безбар'єрного середовища була розрахована на стратегічний період з 2021р. до 2030 р. Координує цей процес розвитку внутрішнього та міжнародного туризму Державне агентство розвитку туризму України - ДАРТ, спрямовуючи зусилля держави, органів місцевого самоврядування, суб'єктів туристичного ринку на забезпечення мінімальних стандартів архітектурної доступності в закладах культури, історичних пам'ятках, туристичних об'єктах. З цією метою в довоєнний період успішно реалізувалися цільові програми «Мандруй Україною», « Велика реставрація». Війна в Україні 2022 р. принципово скоригувала ці стратегічні цілі. В період війни вже зруйновано біля 1800 об'єктів культурної спадщини, 348 спортивних споруд, 352 релігійні споруди, 169 туристичних об'єктів. Зокрема, на перший план вийшли проекти розвитку реабілітаційного туризму, орієнтованого на забезпечення відновлення здоров'я та соціалізацію українських захисників та захисниць, їх сімей.

Гальмує розвиток туризму для всіх в Україні, по-перше, військовий стан; по-друге, непридатність для самостійного пересування осіб з інвалідністю засобів транспортування, відсутність підйомників та пандусів в метро,

театрах, музеях, історично-культурних атракціях; по-третє, відсутність спеціально обладнаних, відповідно до сучасних ДБН, номерів, ліфтів, санітарних приміщень, входної групи в готелях та ресторанах. На подолання цих недоліків спрямована Стратегія відновлення та розвитку сфери туризму в Києві з 2025р. до 2027 р., яка, за рішенням КМДА, серед інших стратегічних задач включає розбудову безбар'єрного туристичного середовища. Серед них: відновлення та адаптація туристичної інфраструктури до вимог осіб з інвалідністю; проведення учасниками туристичної пропозиції самооцінки щодо відповідності критеріям доступності; облаштування туристичних маршрутів щодо вимог безбар'єрності, створення мапи доступності туристичних об'єктів та закладів тимчасового проживання, харчування в історичному центрі міста; реалізація соціально орієнтованих проектів в столиці, таких як, адресні безкоштовні екскурсії вихідного дня в Києві, подорожі до інших міст для захисників, захисниць та їх сімей, для туристів з різними нозологіями.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Таким чином, до загальних тенденцій та прогнозів щодо перспектив світового туристичного ринку доцільно віднести: поступове але нерівномірне в силу об'єктивних причин відновлення загальних ринкових показників; зміни в напрямках формування туристичних потоків з урахуванням їх перерозподілу внаслідок геополітичної ситуації, війн, овертуризму, економічних криз; перетворення внутрішнього туризму на вагомий фактор національних туристичних ринків; зростання популярності екологічно відповідального, доступного інклюзивно-реабілітаційного туризму як результат збільшення попиту на екологічно стійкі, доступні, високоякісні туристичні продукти та послуги; зростання впливу інноваційних технологій. Зміни у поведінці споживачів туристичних послуг слід пов'язувати зі зростанням їх вибагливості до якості, доступності туристичного обслуговування та з пошуком персоналізованих відповідно до суб'єктивних потреб вражень.

Література

1. Світовий туризм відновився на 80% від допандемічного рівня [Електронний ресурс]. URL [//https://dip.org.ua/turizm/svitovyy-turyzm-vidnovyvsvya-na-80-vid-dopandemiynoho-rivnya/](https://dip.org.ua/turizm/svitovyy-turyzm-vidnovyvsvya-na-80-vid-dopandemiynoho-rivnya/).
2. Індустрія туризму зробить рекордний внесок у світовий ВВП [Електронний ресурс]. URL <https://news.finance.ua/ua/industriya-turyzmu-zrobyt-rekordnyy-vnesok-u-svitovyy-vvp-u-2024-roci>.
3. Шмигаль назвав головні результати третього року війни. 31.12.2024 [Електронний ресурс]. URL [//www.ukrinform.ua.cdn.ampproject.org](http://www.ukrinform.ua.cdn.ampproject.org)
4. Дмитро Петровський. Туризм приніс за рік близько 3 млрд. в бюджет України- УНІАН 21.01.2025 [Електронний ресурс]URL: [//https://www.unian.ua](https://www.unian.ua)
5. Європейська Комісія. The impact of cultural tourism in the European Union. 2024. https://publications.europa.eu/resource/cellar/cf2a35e2-e28d-11ee-8b2b-01aa75ed71a1.0001.03/DOC_1

References

1. Podol's'kyj, Ye. (2023), "World tourism has recovered by 80% of the pre-pandemic level", available at: <https://dip.org.ua/turizm/svitovyy-turyzm-vidnovyvsvya-na-80-vid-dopandemiynoho-rivnya/>. (Accessed 27 December 2024).
2. finance.ua. (2024), "The tourism industry will make a record contribution to world GDP", available at: <https://news.finance.ua/ua/industriya-turyzmu-zrobyt-rekordnyy-vnesok-u-svitovyy-vvp-u-2024-roci>. (Accessed 4 January 2025).
3. Ukrinform (2024), "Shmyhal named the main results of the third year of the war", available at: www.ukrinform.ua.cdn.ampproject.org. (Accessed 31 December 2024).
4. Petrovsky, D. (2025), "Tourism brought about 3 billion to the budget of Ukraine for the year", available at: <https://www.unian.ua> (Accessed 20 January 2025).
5. European Commission. (2024), "The impact of cultural tourism in the European Union", available at: https://publications.europa.eu/resource/cellar/cf2a35e2-e28d-11ee-8b2b-01aa75ed71a1.0001.03/DOC_1. (Accessed 6 January 2025).

Стаття надійшла до редакції 10.02.2025 р.